

שרשי מנהג אשכנז

כרך שני

מאת
בנימין שלמה המבורגר

מכון מורשת אשכנז
בני ברק תש"ס

כל הזכויות שמורות © 2000

אין להעתיק או להפיץ חיבור זה, או קטעים ממנו,
בשום צורה ובשום אמצעי, אלקטרוני או מכני,
לרבות צילום או הקלטה, ללא אישור בכתב מהמוציא לאור.

מכון מורשת אשכנז
ת.ד. 87 בני ברק

Printed in Israel

תוכן הענינים

- 21 פתח דבר**
המסתייגים 22; יוצאי מערב אירופה 24; חכמי תורה יוצאי גרמניה 26; חניכי
ישיבות בני אשכנז 28; תמיכת יוצאי ארצות אחרות 32; הצעות להנחלת
מורשת אשכנז 39; התעוררות להקמת בתי כנסת 42; שלמי תודה 46
- 48 רמ"ח תיבות בקריאת שמע**
רמ"ח תיבות כנגד רמ"ח אברים 48; רמ"ח התיבות להגנת הגוף והנפש 51;
לכל תיבה יש אבר כנגדה 52; אשה ומנין אבריה 57; אין צורך בהשלמת
רמ"ח תיבות 60; סיכום 62
- 64 א-ל מלך נאמן**
חשבון רמ"ח כולל 'א-ל מלך נאמן' 64; חשבון רמ"ח כולל 'אמן' ו'א-ל מלך
נאמן' 71; חשבון רמ"ח כולל 'אמן' בלבד 73; משמעות אמירת 'א-ל מלך
נאמן' 74; האם יש הפסק באמירת 'א-ל מלך נאמן'? 81; 'אמן' אחר ברכת
אהבה של ש"ץ 94; 'אמן' אחר ברכת אהבה של עצמו 99; עניית 'א-ל מלך
נאמן' במקום 'אמן' 105; אין לשנות מן המנהג 107; סיכום 108
- 110 כפילת מילים בסוף קריאת שמע**
חזרת 'להיות לכם לאלקים' 110; חזרת 'ה' אלקיכם אמת' 115; חזרת 'אני ה'
אלקיכם' 119; שיטות שונות בכפילת 'אמת' של 'ה' אלקיכם אמת' 127;
חזרת 'ה' אלקיכם' בלא כפילת המילה 'אמת' 137; חזרת ש"ץ 'ה' אלקיכם
אמת' קודם סיום היחיד 143; יחיד החוזר 'ה' אלקיכם אמת' 147; השלמת ג'
תיבות בתפילת ערבית 155; סיכום 161
- 164 רצף קריאת שמע עם הברכה שאחריה**
סיום קריאת שמע וחיבורה לברכה שאחריה בלא כפל מילים 164; הרמת קול
באמירת 'אמת' שאחר קריאת שמע 168; המתנת הציבור והש"ץ בסוף
קריאת שמע 174; הפסק בין 'ואדיר' לבין 'ומתוקן' 177; הרמת קול באמירת
'ה' אלקיכם אמת' בלא לכפלה 182; אין לשנות ממנהג הגמרא והקדמונים
185; נימוקים לאי כפילת מילים בסוף קריאת שמע 193; סיכום 206
- 210 רמ"ח תיבות במסורת הדורות**

ארץ ישראל 210; בבל 212; צרפת 214; פרובינצא 215; ספרד וצפון
אפריקה 217; תורכיה 225; בוהמיה; מוראביה; אוסטריה והונגריה 231;
איטליה 233; פולין 236; ליטא 241; אשכנז 244; סיכום 262

263 נטילת ידים לפני קידוש או אחריו

שתי שיטות בהלכה ובמנהג 263; ארץ ישראל 263; בבל 268; ספרד 268;
תימן 270; צרפת 270; פרובינצא 272; אנגליה 273; איטליה 273; בוהמיה
ומוראביה; אוסטריה 274; פולין 275; ליטא 277; אשכנז 279; הנוטל ידיו לא
יקדש 283; נטל ידיו שחרית 292; מוזגין ואחר כך נוטלין 295; קידוש במקום
סעודה 298; נטילת ידים לפירות 300; סדר ההסבה 303; קידוש גמר ערבית
304; קידוש של שחרית 305; 'שהחיינו' ו'לישב בסוכה' בין נטילה לאכילה
310; סיכום 312

314 הכרזת שאלת גשמים

הכרזת: 'ותן טל ומטר' 314; הכרזת: 'שאלה' 316; המושג 'שאלה' בש"ס
ופוסקים 318; מיהו המכריז? 322; סיכום 326

328 מפה של ספר תורה: ווימפל

מהות המפה 328; תיק או מעיל 335; מי רשאי להקדיש מפה 340; מפות
מבגדים משומשים 345; מפות מבגדי נשים 349; רקימת שמות נשים בכלי
קודש 351; מפה מחיתול ברית מילה 354; השאלת ווימפל מספר תורה
לברית מילה 357; ברית תורה עם ברית מילה 359; נעביד בה מצוה אחרית
360; אופן שימוש הווימפל בברית מילה 363; סיכום 365

367 הכנת מפה לספר תורה

אמוראים 367; נשים 368; בתולות 370; אמהות וקרובות משפחה 373;
סופרי סת"ם וציירים מקצועיים 375; חומר המפה 379; אופן התפירה ומידות
המפה 387; עיטורי המפה בריקמה או בציור 390; ריקמת ווימפל 391;
סיכום 396

398 נוסחי ווימפל

הנוסח המקובל לכתבו במפה 398; 'לתורה'; לחופה ולמעשים טובים' 415;
נוסח המפה בארצות אחרות 423; ערך הפרטים הכתובים על המפה 430;
כתיבת פסוקים ורקימתם 434; סיכום 445

447

עיטורי ווימפל

עיטורי המפה – כבוד התורה 447; סוגי העיטורים והציורים 449; עיטורי שם הילד ושם אביו 455; עיטורי תוארים ושמות משפחה 459; עיטורי המילים: 'נולד למזל טוב' 462; עיטורי תאריך הלידה 465; עיטורי המילים: 'השם יגדלהו' 470; עיטורי המילה: 'לתורה' 472; עיטורי המילה: 'לחופה' 481; עיטורי המילים: 'למעשים טובים' 487; ברכות ועיטורים נוספים 490; רקימת צורות חיות 497; סיכום 509

511

הבאת מפה לבית הכנסת: שול-טראגן

הבאת תינוקות בימי חז"ל 511; הערך החינוכי של הבאת המפה 513; אופן הבאת המפה 515; 'מי שבירך' וברכת הרב 520; גיל הילד בהבאת המפה 522; חודש 523; חצי שנה 524; שנה 525; שנה-שנתיים 527; שנתיים-שלוש 528; שלוש-ארבע 529; שלוש-ארבע 532; ארבע 533; חמש 533; ימי הולדת; בר מצוה; נישואין 536; תיאורים מוטעים של הבאת המפה 538; סיכום 540

542

התפשטות הווימפל וכינויו

פולין 542; איטליה 544; בוהמיה ומוראביה 545; הונגריה 546; אנגליה 548; אמריקה 549; ארץ ישראל 550; כינוי המפה: ווימפל 552; סיכום 558

560

אופן כריכת המפה

כריכה והידוק 560; חגורה בשליש העליון או התחתון 563; כריכת שתי מפות 566; פני צדה היפה של המפה 568; קשירת ספר התורה בעזרת שרוכים 571; סיכום 580

582

שימור הווימפלים

כיבוס המפה בהלכה 582; כיבוס הווימפל מדם הברית 585; המפה כסגולה לרפואה 586; איחסון הווימפלים 590; אוספי ווימפלים אחר השואה 594; סיכום 602

604

קיפול המפה, הושטה ועץ חיים

קיפול המפה 604; הושטה 607; עץ חיים 610; סיכום 615